

Záhonyi András (Budapest):

Rövid feliratnál nem árt az óvatosság

Ősi írásmlék „megfejtésénél” több nehézségbe ütközünk. Nem lehetünk biztosak benne, milyen nyelven írták. A szóbanforgó jelrendszer azonosítása rövidebb felirat esetén nem könnyű feladat, mivel az alapjelek geometriai felépítése igen hasonló, de a hozzájuk tartozó hangértékek eltérő, ezért többféle „olvasat”, értelmezés szóba jöhet.

Könnyebb a dolgunk, ha *kétnyelvű feliratról* van szó. A „második nyelv” lehet akár *kép* is, pl. csillagképek rendszere, amiről a szöveges rész is szól. Ekkor általában az egyik nyelv és jelrendszer ismert, így a szöveg tartalmát már értjük. Ha neveket is tartalmaz a felirat, sokkal könnyebb a feladat megoldása. A *nevek kiejtése* ugyanis gyökeresen eltérő nyelvek esetén is általában hasonló. Vannak persze kivételek: ilyen a görög, mivel a görögök mániákusan szeretik átnevezni a népeket, nyelveket, földrajzi helyeket. Ám még náluk is van esély a dekódolásra: ugyanis a görög irodalom annyira széles körben ismert, hogy a különböző elnevezések már közismertté váltak a szakemberek számára.

Most pedig egy példa következik arra, hogy mi miként képzeljük ezt a sok nehézséggel járó, időigényes munkát. Csak fokozatosan haladhatunk előre. Nem érdemes siettetni azt, hogy minél előbb „szenzációs olvasattal” álljunk elő. A részeredmények visszajelzések, ellenvélemények, hibafeltárások révén lépésről lépésre javíthatók – később igen kellemetlen lehet, ha kiderül: tévúton jártunk.

Reméljük, hogy (rész)eredményeinkből – hála a „*visszacsatolással*” működő közös munkának – egyszer majd megszületik a szakma és nagyközönség számára is elfogadható, értelmes, adott korba és annak eszmerendszerébe jól illeszkedő olvasat.

A boszniai piramis(ok) rovásairól van szó.

1. ábra. A boszniai 'piramisok' fényképe és műholdfelvétel grafikai kiegészítésekkel.

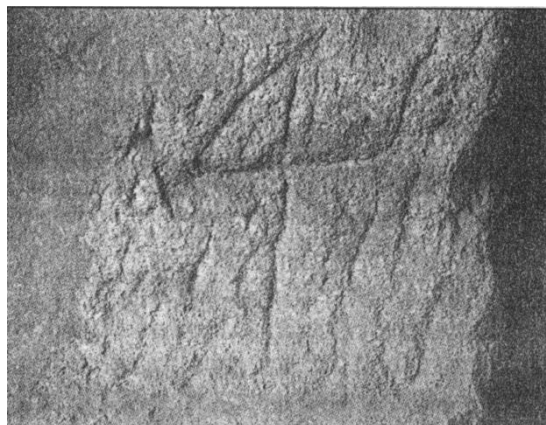
Semir Osmanagić szerint e piramisokat Kr. e. 10000 körül építették.⁶⁶ Ám ez erősen vitatott, mert abból a korból erre nincsen semmilyen párhuzam. Asbóth János majd 150 évvel ezelőtt Boszniában járva megállapította, hogy egyes hegyek igencsak furcsák.⁶⁷ A Kobil(j)a Glava (1123 m) olyan, mintha kőlapokkal lenne kikövezve. Asbóth írja, hogy a helyi lakosok régóta rebesgetik: a Viszokó-hegy ('viszokó' jelentése magyarul: magas) piramist rejt a növénytakaró alatt.

Semir Osmanagić bosnyák származású amerikai üzletember is felismerte a Viszokó-hegy tökéletes gúla formáját. 2005-től 20 000 dollárt fektetett be a kérdés tisztázására: hő térképet, műholdas felvételeket rendelt a NASA-tól, számítógépes képfeldolgozást végeztetett.

2005 óta Viszokóban intenzív régészeti feltárások folynak. Kiderült: a helyszínen öt ilyen állítólagos piramis található, s közülük hármat alagút köt össze. Az egyik piramis-hegy oldaléle 365 m (a szám megegyezik az év napjainak számával). Az ún. Nap-piramis 200 m magas, északi oldalának csúcsa pedig – állítólag – a Sarkcsillagra néz. Kérdés persze, hogy mikori Sarkcsillagra, hiszen a Föld-tengely imbolygása, azaz a precesszió miatt a Földről nekünk mozdulatlanak tűnő „sarkcsillag” (amely egy csillagkép egyik csillaga) 2000-3000 évenként megváltozik.

S. J. Hodovic ugyanakkor jelezte, hogy Boszniában nincs Vinča kultúra, az illírek idejében került ide az első civilizáció.⁶⁸ Továbbá a hegyen műemlék kőzép-kori erőd áll, aminek római alapjai vannak, ez alatt pedig illír település. A „régésztsadalom” emiatt tiltakozik Osmanagić ásatási engedélyének megadása ellen.

Szakács Gábor rovásjeleket ismert fel a köveken. Összesen 21-et – pl. C, P, S, V.⁶⁹ Összefüggő olvasatot még nem tett közzé. A következő felvételt is Szakács készítette:

2. ábra. Rovásjelek Viszokóban.⁷⁰

66 Semir Osmanagić innen idézve: Mandics György: *Róvott múltunk II.* Irodalmi Jelen, Arad, 2010. 26. o.

67 Asbóth János innen idézve: Mandics: *Róvott múltunk II.* 26. o.

68 S. J. Hodovic innen idézve: Mandics: *Róvott múltunk II.* 26. o.

69 Szakács Gábor innen idézve: Mandics: *Róvott múltunk II.* 27. o.

70 Szakács Gábor felvétele. Innen idézve: Mandics: *Róvott múltunk II.* 27. o.

Friedrich Klára összegző táblázatot készített a jelanyagról.⁷¹ A táblázat oszlopaiba pedig a következő írástörténeti szereplőket tette: Kárpát-medencei jelrendszer (magyar rovás, Tordos–Vinčca, Tászk-tető), hun írás, a bosnyák piramisok jelei, Glozel jelei). Friedrich az úgynevezett Nap-piramis jeleit a korai írásrendszerek – Mas d’Azil, Alvao, Tepe Yahya, Sumer, Egyiptom, Kréta, Trója – jelkészletével is összevetette. Az összetett jelek (ligatúrák) összehasonlításával, felbontásával is foglalkozott.⁷²

Mindezek megalapozhatják a bosnyák piramisok komoly írástörténeti kutatását. Egyelőre azonban hosszú jelsorok még nem kerültek elő.

Jelen tanulmányban bemutatjuk, hogy mérnök előképzettségű íráskutatóként miként kíséreltük meg a Szakács felvételén látható feliratot elolvasni.

Meglepő módon szinte azonnal „megszólalt”. A székely-magyar rovás klaszikus jelkészletét alkalmazva, jobbról-balra haladva (egyik olvasati lehetőségként) a következő olvasható:

SZ ARA jeVO

Ez a bosnyák főváros neve, amelytől Viszokó 30 km-re északra található.

Megjegyzendő, hogy az „M” jel – rovás *v* – két szára X-szerűen túlnyúlik, így a rovás *b* is szóba jöhet. Mivel a szláv ábécé *v*-jének jelformája: *B* – ilyen jellegű tévesztés előfordulhat a szláv és a latin ábécét ismerő feliratkészítőknél.

Mert a latin **M** és a ’rovás *v*’ alakja is megegyezhet, amire léteznek példák, ahol a rovásíró véletlenül latin *M*-et írt a rovás **m**-je helyett. Ezt feltételezem például az alsószentmihályi rovásfelirat esetében, ahol a „sz/e/nt**m**/ihá/lyi” szóban az **m**-et latin *M*-mel írták le.

Felmerül a kérdés: ezt az azonnal adódó olvasati lehetőséget hosszú évek alatt miért nem vették észre a témakörrel foglalkozó íráskutatók?

A válaszom egy egyszerű tényből fakadó feltételezés: mivel Szarajevó alapítása, nevének első felbukkanása igen késői, hiszen a várost Kr. u. 1450 körül – vagy csak 1461-ben – az oszmán hódítók alapították mai ismereteink szerint, és a székely-magyar rovásírás megszületésének időpontja is ’történelmi idő’, ez jelentősen megfiatalítaná az Osmanagic által – legalább – 12000 évesnek becsült piramis-együttes feliratait. Ez pedig csökkentené a „viszokói szenzáció” jelentőségét és a pályázási lehetőségeket.

Mindenesetre Szarajevó török neve Saraybosna, aminek jelentése: boszniai palota, a Boszna folyó palotája. A kőkorszakban a vidéken a butmiri kultúra virágzott. Az itt megtelepülő illíreket Róma Kr. u. 9-re győzte le. A szlávok a 7. században érkeztek Boszniába. Vrhbosna tartomány nevének jelentése: „Bosznia csúcsa”.⁷³

71 Friedrich Klára szintén Mandics könyvéből idézve: *Róvott múltunk II.* 27. o.

72 Az eddig leírtakra vedd össze: Mandics: *Róvott múltunk II.* 26-29. o.

73 www.hu.wikipedia.org/wiki/boszniai_piramisok_völgye.

A hegy kőzetének anyagára vonatkozó Zenicai Egyetem vizsgálatai szerint a betonszerű anyagból álló blokkok jóval felülmúlják a beton keménységét és sűrűségét – ennek oka, hogy a kőzet természetes konglomerátum (kerekített szemcséjű üledékes kőzet).⁷⁴

Ennél biztosabb választ a többi felirat megbízható olvasatainak megtalálása után mondhatunk. Ehhez viszont a feliratok nyelvét s a teljes jelkészletet is egyértelműen meg kellene határozni. Az is tisztázandó, hogy egy jel egy fogalmat (szót) jelöl-e, vagy pl. szótagírásról, esetleg betűírásról van szó. Ez azonban viszonylag rövid, „egynyelvű” feliratok esetén igen nehéz feladat!

Ezek után viszont újra hangsúlyozom, hogy mindezt inkább példaként írtam le (arra a címben jelezett problémára, hogy rövid feliratok esetében nem árt az óvatosság), s nem mint végleges, megalapozott megoldásként magára a felmerült kérdésre (a boszniai hegy gyomrában lelt írásjelekkel kapcsolatban). Tehát én is óvatos szeretnék lenni, ezért elismerem, hogy ez a „meglepő és új felismerés” részemről addig inkább csak *lábjegyzetnek* számít, ameddig igazán alapos kutatással ellenőrizni nem tudom a *források forrását* is.

Nemsokára jött egy fordulat az ügyben: kiderült, hogy Szakács Gábor – a Mandics György által idézett – eredeti írásában nem különítette el eléggé egyértelműen a székely és a boszniai emlékeket. Ennek következtében Mandics boszniai feliratként idézte ezt a képen látható, valójában székely-magyar rovásemléket. Az előbb bemutatott felirat ugyanis a *Pilisben* bukkant fel, tehát nem Boszniában!

Az eredeti könyvben⁷⁵ ugyanis Szakács Gábor a társszerző Friedrich Klárával együtt Lánszki Imre elképzelését mutatja be a következő témakörökről: (a pomázi Majdán-fennsíkon feltételezett) Sicambria, Ős-Budavár és várfala (Alba Ecclesia, Attila vára), Fehérvár (W és b: Weissenburg–Fehérvár rövidítése), Árpád fejedelem sírja, Anonymus feljegyzése (Béla király lóháton egyetlen nap alatt járta be a Fehérvár–Esztergom–Visegrád útvonalat, és még aznap visszatért kiindulópontjára).

Az előbbieket figyelembe véve *saját olvasatunkat* a következőképpen is alakíthatjuk, mert egy rövid felirat esetében ez nem okoz különösebb nehézséget, pl. a középvonal alatti kisméretű X /rovás B/ és a balszélső V-A ligatúra beleolvasásával):

SZ I Ka (m) **B** R I A VA(ra) – azaz: Szikambria vára!

Megjegyezve, hogy a maga (feltételezett) helyén, idejében, szövegkörnyezetében a „Szarajevo” és a „Szikambria” olvasat is elfogadható – azonban a „Szarajevo” olvasat a pilisi környezethez már nem illeszthető, és a „Szikambria vára” olvasat sem a boszniai helyszínhez.

⁷⁴ www.hu.wikipedia.org/wiki/boszniai_piramisok_völgyc.

⁷⁵ Lásd Friedrich Klára–Szakács Gábor: *Táoszok-tetőtől a bosnyák piramisokig*. Magánkiadás. Budapest, 2007. 229-232. o.

Ugyanakkor ezzel a tüzetesebb vizsgálattal kiderítettük még, hogy az itt idézett ábra⁷⁶ felbukkan, mint pilisi rovásfelirat Mandicsnál is⁷⁷, de olvasat megadása nélkül, ezért nehezebb felfigyelni rá.

Reméljük, hogy ezzel a – nem is létező probléma megoldására vonatkozó – kísérletünkkel érzékeltetni tudtuk azokat a gondokat, amelyeket a szakirodalom alapos el nem olvasása, a benne leírtak feltétlen elfogadása vagy félreértelmezése okoz. Reméljük, hogy írásfejtőink ezentúl óvatosabbak lesznek, s nem állnak ki azonnal a nagyközönség elé „szenzációs” olvasataikkal!

Egyébként az ilyen szenzációkeltők közül többet Mandics is megemlít: Orbán Árpád, Plessa Elek, Baráth Tibor, Fejes Pál stb.⁷⁸ Az akadémiai tudomány pedig közéjük sorolja Vékony Gábort is. Vékony viszont Harmatta János „olvasatait” tartja megalapozatlanoknak, vagy nem létezőnek.

A megegyezést elősegítendő, első lépésként (az itt feltárt problémahalmazt okozó) Mandics György munkáinak olvasását ajánljuk. Ő ugyanis az első és talán legnehezebb lépést máris megtette: felvállalta a magyar írásemlékek korpuszának megírását, közzétételét.

Reális értékelései ugyan vitákat gerjesztettek, a kritikát nehezen megélők megsértődtek, sőt még „ellenkönyv” is született. Az akadémiai tudomány „agyonhallgatja” a *Róvott múltunk* három monumentális kötetét. Mégis a kutatóknak már sokkal könnyebb lett a dolguk: csupán hivatkozni kell Mandics átfogóan értékelő soraira, vagy pontosítani-javítani egy-egy elírását, tévesztését (amint én ezt az előbbiekben megkíséreltem).

Véleményem szerint tehát alázatra, reális értékelésre, a problémák együttes megvitatására, azaz közös munkára van szükség. Emberek vagyunk, és ugyan vannak jó meglátásaink, de nem vagyunk hibátlanok vagy tévedhetetlenek. Ennek belátása és érvényesítése remélhetőleg jelentős mértékben előreviszi majd a kutatás ügyét.

76 A 2. ábra.

77 Lásd Mandics György: *Róvott múltunk II.* 592. o. Vetráb J. fényképe.

78 Lásd Mandics György: *Róvott múltunk II.* 6-12. o.